

Vanaf 1550: vastlegging van de kustlijn

De terugwinning van de Noordkop als vasteland begon vanaf 1500 en duurde tot in de 20e eeuw. Centraal in die terugwinning stond het vastleggen van de kuststrook. De kust van de Noordkop kreeg haar huidige vorm door vier grote ingrepen. Allereerst in het zuiden de aanleg van de al genoemde Hondsbosche Zeewering (steeds opgeschoven naar het oosten en op de huidige plek sinds 1792, de naam is gangbaar na 1850). Vervolgens de Zijperzeedijk tussen Petten en Callantsoog, begonnen in 1552 en na vele doorbraken en tegenslagen vanwege de Tachtigjarige Oorlog pas definitief in 1597. Ten derde de Zanddijk of Van Oldebarneveltsdijk tussen Callantsoog en Huisduinen (1610). In 1665 bezweek deze dijk in de hoek van Dubbelduyn bij Groote Keeten, bijna op dezelfde plek als later in 1953. In 1746 wordt gemeld dat er bijna geen dijkgedeelte meer 'als gedaante van een dijk' te herkennen valt door overstuiving. Een gevolg van het aanleggen van de dijk was het rustig aanslibben van de kweldergronden aan de oostkant. Het veld 'Koegras' ont-

De Polder Zijpe (1597) en de Polder Callantsoog (1612) komen uit dezelfde periode. De Noordschinkeldijk gaat aan de westkant over in de Helmdijk, een stuifdijk uit ca 1300 (zie pag. 105). Het Koegras is begin 19e eeuw bedijkt, toen het Noordhollandsch Kanaal (1824) werd aangelegd, met aan de oostkant een zeedijk en aan de westkant een rijksweg, de huidige N9. In de tussenliggende eeuwen was het Koegras ofwel het Buitenveld een kwelder die beweid werd en op de hogere plekken ook bewoond. In de jaren '40 van de 19e eeuw werd het wad ten oosten van het nieuwe kanaal ingepolderd tot de Anna Paulownapolder.

IJzeren paal op de Zijperzeedijk van de eeuwenoude dijkbeheerder: Noord-Hollands Noorderkwartier.

stond, dat soms nog vanuit het oosten overstromde met zeewater vanuit de Waddenzee.

Sinds 1750 ligt vanaf het restant van het eiland Huisduinen (waar nu Fort Kijkduin ligt) tot voorbij Den Helder een dijk, de Helderse Zeewering, die de eeuwenlange afslag van de kust bij Huisduinen, door het machtig geworden Marsdiep, voorlopig heeft gestuit.

Rond Callantsoog is nog een aantal kleinere werken te noemen, zoals de beide Schinkeldijken en de Voordijk. De Zuidschinkeldijk dateert van halverwege de 16e eeuw, maar kreeg zijn huidige plaats bij de definitieve bedijking van het Zijper Wad in 1597. De huidige Noordschinkeldijk en de Voordijk zijn aan het begin van de 17e eeuw opgeworpen als herstelwerk na de Allerheiligenvloed van 1570 en de daarop volgende oorlogsperiode.

Zanddijken

De Hondsbosche Zeewering is ooit begonnen als een zanddijk, de Zijperzeedijk en de Zanddijk zijn dat nog steeds. Dergelijke dijken ogen meer als een duin dan als een dijk. Dat is niet vreemd want deze dijken zijn na de aanleg door verstuing op duinenrijen gaan lijken. Het grondwerk werd gedaan door mannen die in tijdelijke werkschuren werden ondergebracht (Groote Keeten en meer naar het noorden: de Kleine Keeten). Men verrichtte niet alleen grondwerk. Door inplant van helm deed men wat nu 'ecological engineering' wordt genoemd: de natuur haar werk laten doen. Men 'plande' de Zijperzeedijk en Zanddijk niet dicht bij zee, maar op 1 à 2 km

afstand van de branding. Daarmee creëerde men de condities voor grootschalige opstuiving. Dankzij de overheersende zuidwestenwind verstoof het zand op het strand, het helm ving het zand op en zo groeiden de dijken. Dat stimuleerde men bovendien door de grote strandvlaktes te 'mollen' (ruw te maken) door eggen met paarden ervoor. Daardoor kwam het zand extra in beweging en kon het gemakkelijker opstuiven. Zo ontstonden de landinwaarts gelegen dijken die nu ogen als duinen met verspreide helm en hei. Deze dijken zijn vervolgens vergroeid met zeewaarts gelegen duinen, die tot aan de 19e eeuw op de strandvlaktes ontstonden: de Pettemerduinen, het ook buiten onze landsgrenzen beroemde Zwanenwater en de Noordduinen boven Callantsoog. Het huidige natuurgebied Zwanenwater kon ontstaan in de mal van het cultuurland van de Zijperpolder, 9000 hectare profijtelijk bouwland. In de 20e eeuw ontstonden op vergelijkbare wijze de Oostvaardersplassen in de marge van de grote Flevopolders. De innige en soms problematische relatie tussen natuurland en cultuurland is al eeuwenoud.

Bijzonder voor de Noordkop is dat het duin in het Zwanenwater zoveel breedte en massa heeft gekregen dat het regenwater kon bergen in de bodem (een ondergrondse zoetwaterbel). Toen in de 18e en 19e eeuw de zeereep sloot door kunstmatige opstuiving ontstonden er zoetwatermeren. De Noordduinen zijn voor deze waterberging te smal, het zandlichaam is te klein. Ten noorden van Callantsoog hebben de duinen alleen bij het buurtschap Groote Keeten (waar ze aangroeien) en in de Grafelijkheidsduinen (bij Den Helder) voldoende breedte en massa voor natuurlijke zoetwaterberging. Hier liggen vochtige valleien en drassige weilanden met zoet water. De zeekering van de Noordkop tussen de Helderse Zeewering en de smalle Noordduinen wordt verzorgd door de Grafelijkheidsduinen en de Donkere Duinen. Dit laatste duingebied, gelegen tussen de Jan Verfaillleweg en het Hengstenpad, is een overblijfsel van het kleine onbewoonde eiland 't Ooch, dat grotendeels aan de zee ten prooi is gevallen. Dit eilandje niet ver van Huisduinen groeide vanaf de 16e eeuw met de kust samen waarna de naam van het duingebied zich ontwikkelde van d'Oogerdynen' ofwel 'D'oggerduinen' tot 'Donkere duinen'. Het oude eilandje – een soort Razende Bol – leverde de zandmassa voor dit kustgedeelte. De resten van dit eilandje zijn nog goed te zien aan op de kaarten uit 1609 en 1619 als aanhechtingspunt van de Zanddijk onder Huisduinen.

Bij vergelijking van de 17e eeuwse kaart van J. Dou (zie schutbladen voorin) met de hier afgebeelde topografische kaart van ruim een eeuw geleden wordt duidelijk dat de kuststrook smaller is geworden. In een periode van ruim 200 jaar zijn het Zwanenwater en de Noordduinen benoorden Callantsoog ontstaan. De afslag van het oudere duin bij Huisduinen is zeer groot, net als bij Petten.

